

MŰHELYTANULMÁNYOK

DISCUSSION PAPERS

MT-DP – 2010/16

A verseny alakulása a liberalizáció után az energiaszektorban

VINCE PÉTER

Műhelytanulmányok
MT-DP – 2010/16

MTA Közgazdaságtudományi Intézet

Műhelytanulmányaink célja a kutatási eredmények gyors közlése és vitára bocsátása.
A sorozatban megjelent tanulmányok további publikációk anyagául szolgálhatnak.

A verseny alakulása a liberalizáció után az energiaszektorban

Szerző:

Vince Péter
tudományos főmunkatárs
MTA Közgazdaságtudományi Intézet
E-mail: vince@econ.core.hu

2010. augusztus

ISBN 978-615-5024-07-8

ISSN 1785-377X

Publisher:
Institute of Economics, Hungarian Academy of Sciences

A verseny alakulása a liberalizáció után az energiaszektorban

VINCE PÉTER

Összefoglaló

Magyarországon a villamosenergia- és a földgázszektort érintő teljes piacnyitásra 2009-ben került sor. A piacnyitásra a villamosenergia-szolgáltatás egyes részterületein 2008-ban igen eltérő versenyfeltételekkel került sor, így a koncentráltság a termelésben fennmaradt a piacnyitás után is, az értékesítésben azonban mérséklődött. A nagykereskedelmi értékesítésben a koncentrációt – a legnagyobb súlyú szereplő (MVM Trade Zrt.) piaci részesedését – nem a kialakuló verseny, hanem hatósági döntések csökkentették. Az eleve kevésbé koncentrált, többszereplős kiskereskedelmi piacon jelentős változást – a közüzemi ellátás megszűnése miatt – a szabad piaci értékesítés súlyának növekedése idézte elő. Az egyetemes szolgáltatásban és a szabad piacon értékesítő vállalkozások piaci részesedése nem rendeződött át számottevő mértékben, és verseny elsősorban a nagyobb felhasználókért indult meg. A földgázszektorban a teljes piacnyitás 2009 júliusában indult meg. Ennek következtében megszűnt az az állapot, hogy az értékesítés két élesen eltérő szabályozás szerint működő piacon zajlik, véget ért a versenypiaci és a közüzemi értékesítés párhuzamossága. Az új szabályozás hatályba lépése nyomán kialakuló piacszerkezeti változásokról, ezeknek a versenyhelyzetre, az áralakulásra gyakorolt hatásairól azonban korlátozottan állnak rendelkezésre információk. A következőkben arról adható kép, hogy a villamosenergia- és a földgázszektorokban a liberalizációra milyen kiinduló helyzetben került sor: hogyan jellemezhető az értékesítési szerkezet, a piaci koncentráció, illetve a piacnyitás után milyen változások figyelhetők meg.

Tárgyszavak: piacnyitás és szabályozás, liberalizálás az energiaszektorban, verseny és erős piaci koncentráció

JEL kód: L5, L94, L95

A tanulmány a *Valentiny Pál – Kiss Ferenc László* (szerk.): *Verseny és szabályozás, 2009* című kötetben (MTA KTI, Budapest, 2010) megjelent tanulmányok szerkesztett, átdolgozott változata. A kutatást támogatta az OTKA K76306. számú pályázata és a Gazdasági Versenyhivatal Versenykultúra Központ.

Competition in the energy supply: an overview after the liberalisation

PÉTER VINCE

Abstract

The liberalisation of the Hungarian electricity and natural gas markets has been completed in 2009. The liberalisation of the electricity market resulted in different competitive positions in the production, the wholesale and the retail trade. The high level of market concentration survived in the power production, and a similarly high level concentration of the wholesale market would have subsisted without the efforts of the competition authority. The competition on the retail market was stimulated by the termination of public utility supply, and the share of unregulated market has expanded. This paper sums up the competitive positions at the beginning of the liberalisation process both in the electricity and the natural gas markets and presents the changes due to liberalisation.

Keywords: regulation and liberalisation in energy supply, competition and high level market concentration

JEL: L5, L94, L95

A PIACNYITÁS SZAKASZAI 2003 ÉS 2009 KÖZÖTT

A villamosenergia- és a földgázszektorban a piacnyitás 2009-re vált teljessé. A szabályozást és az intézményeket a törvényalkotás ekkorra tette – több lépésben – alkalmassá az EU piacnyitást kezdeményező irányelveinek átvételére (Európai Parlament, 2003). A termelők, a kereskedők és a felhasználók kapcsolatait a hazai törvények két szakaszban (2003–2004-ben, illetve 2008–2009-ben) alakították át. Először az EU 1998. évi, majd 2003. évi irányelveinek átvételére került sor. Az első szakaszban először 2003-ban a villamosenergia-piac, majd ezt követően 2004-ben a földgázpiac új működési modelljét hozták létre.¹ A két piacon bevezetett modellek közös alapvonása az volt, hogy a törvény egy kettős, úgynevezett hibrid modellt hozott létre a korábbi egyvásárlós modell helyett. Az új szabályozás szerint egymás mellett működött a közüzemi és a szabad piaci szolgáltatás. Ezáltal megszűnt az a korábbi gyakorlat, hogy a villamosenergia-, illetve a földgázbeszerzés – akár hazai, akár importforrásból – egyetlen nagykereskedő vállalat kizárólagos jogosítványa. A törvény meghatározta a fogyasztók két csoportját, az úgynevezett *feljogosított* és a *közüzemi fogyasztókat*.²

A *feljogosított fogyasztók* csoportját elvileg minden nem háztartási felhasználó alkotta, míg a háztartások a közüzemi fogyasztók közé tartoztak. Ez utóbbi fogyasztók hatóságilag megállapított áron vásárolhattak energiát. A feljogosított fogyasztók számára megnyílt a választás lehetősége: vásárolhattak a közüzemi ellátás keretében vagy e rendszeren kívül, a szabad piacon kereskedőtől, vagyis megválaszthatták, hogy milyen típusú szolgáltatóval kötnek szerződést.

A szabad piaci beszerzés feltételét az új szabályozás azzal biztosította, hogy úgynevezett *harmadik fél* számára is lehetővé tette a villamosenergia- és földgázszállítás – természetes monopóliumot alkotó – vezetékrendszeréhez való hozzáférést. Ez azt jelentette, hogy a vezetékrendszer tulajdonosának – hatóság által szabályozott díjak és együttműködési feltételek mellett – lehetővé kellett tennie, hogy hálózata ne csak az általa megvásárolt és saját felhasználóinak továbbított energiát szállítsa, hanem használatához a feljogosított fogyasztók és a kereskedők is hozzá tudjanak férni.

¹ Lásd a villamos energiáról szóló 2001. évi CX. törvényt, valamint a földgázellátásról szóló 2003. évi XLII. törvényt.

² „*Feljogosított fogyasztó*: az a fogyasztó, aki földgázigényét a saját választása szerint a közüzemi szolgáltatás keretei között vagy a közüzemi szerződés felmondásával szabadon, kereskedelmi szerződés keretében elégíti ki.” (2003. évi XLII. törvény, 3. paragrafus 7. bekezdés.) „*Közüzemi fogyasztó*: az a fogyasztó, aki közüzemi szolgáltatótól, közüzemi szerződés alapján vételez földgázt.” (2003. évi XLII. törvény, 3. paragrafus 32. bekezdés.)

A piac új szereplői a – hálózattal nem rendelkező – kereskedők lettek, s többé már nem egyetlen vállalat kizárólagos jogosítványa a villamosenergia- és földgáz-kereskedelem. A kereskedők – akik a hálózatokhoz való hozzáférés hatóságilag szabályozott előírásain és díjain túl a kereskedelmi feltételekről, valamint az árakról szabadon, magánjogi szerződésekből állapodhatnak meg a beszállítókkal és a vevőkkel – importból, hazai termelésből, valamint más kereskedőktől szerzik be a továbbértékesített energiát.

A teljes piacnyitás a villamosenergia-iparban 2008-ban, a földgázszektorban pedig 2009-ben zajlott le.³ Ez a közüzemi és szabad piaci ellátás kettős modelljének megszüntetését jelentette. A törvények olyan piaci modellt határoztak meg, amelyben megszűnik a felhasználók két csoportjának a megkülönböztetése, ezzel a közüzemi és a versenypiaci ellátás rendszere. Ezt a két ellátási rendszert egységes piac váltja fel, amelyen minden fogyasztó (a legkisebbtől a legnagyobbig) a szabad piacon szerzi be az energiát. A törvények a piaci verseny két korlátját határozták meg: az egyik a legkisebb, ezért *leggyengébb fogyasztók védelme*, a másik az *erőfölénnyel való visszaélés tilalma*. A szabályozás fontos eleme volt, hogy a közüzemi ellátás megszüntetésével azok a háztartások, amelyek nem éltek a szolgáltatóválasztás jogával, az egyetemes szolgáltatótól vehetnek villamos energiát, illetve földgázt. Az egyetemes szolgáltatók az induláskor (és átmenetileg) a területi áram- és földgázszolgáltatók lettek, amelyeknek el kell látniuk a szabad piaci kínálatot nem választó fogyasztókat.⁴

Az energiapiacra a liberalizáció hatására kialakuló verseny intenzitását sokféle tényező együttesen alakítja. Ezek között meghatározó jelentőségű, hogy a versenytársak számának és piaci részesedésének súlya mekkora lett, vagyis az, hogy miként alakulnak a korábbi monopolszerkezetű szolgáltatást felváltó verseny szerkezeti feltételei.

A következőkben a szektor szerkezeti felépítése szerint mutatjuk be a villamosenergia-szolgáltatás változatos funkciójú szereplőinek piacnyitás utáni helyzetét, a kialakuló versenyhelyzet sajátosságait.

³ A 2007-ben elfogadott (2007. évi LXXXVI. számú) villamosenergia-törvény az EU hatályos (2003/54/EK és 1228/54/EK számú) irányelveihez igazította a hazai szabályozást. 2008 júniusában a magyar országgyűlés elfogadta a földgázellátásról szóló új törvényt (2008. évi XL. törvény a földgázellátásról). Ezzel a földgázszektor hazai szabályozása is EU-konformmá vált, mivel átvette az Európai Unió rendelkezéseit (a 2004/67/EK irányelvét, valamint a 1775/2005/EK európai parlamenti és tanácsi rendeletet).

⁴ A két szektorban megvalósított piacnyitás folyamatát részletesen elemzi Vince [2008, 2009].

PIACI VERSENY ÉS PIACSZERKEZET A VILLAMOSENERGIA-SZEKTORBAN

A VILLAMOSENERGIA-SZEKTOR KONCENTRÁLTSÁGÁRÓL

Az 1. táblázatban az adatok a villamosenergia-piac teljes megnyitása előtti állapotot és a közvetlenül utána kialakult helyzetet mutatják. A piacnyitás hatása az értékesítés koncentrációjának jelentős csökkenésében mutatkozott meg, míg a termelésben ugyanerre nem került sor. (Erre azonban nem is lehetett rövid távon számítani, hiszen termelőkapacitások létesítésének tőke- és időigénye jóval nagyobb, illetve hosszabb, mint amennyi a kereskedelmi vállalkozások létrehozásához szükséges.) Így a termelés (1800 feletti HHI-értéket⁵ mutató) *erős koncentrációja* fennmaradt – sem a piacon lévő összes vállalkozás száma, sem részesedése nem változott meg egy év alatt. Emellett a három legnagyobb súlyú vállalat (a Paksi Atomerőmű Zrt., a Mátrai Erőmű Zrt. és a Dunamenti Erőmű Zrt.) részesedése a termelésből szintén alig változott. E vállalatok az összes termelőkapacitáson belüli súlyukhoz képest (ami 50 százaléknál valamivel több volt) a termelésből továbbra is ezt meghaladó (60 százaléknál nagyobb) mértékben részesedtek. (Lásd az 1. táblázatot!)

⁵ A koncentráció mérésére egy adott piacon versenyző vállalkozások száma és részesedése alapján számított Herfindahl–Hirschman-indexet (HHI) használják. A HHI 0 és 10 000 közötti értékeket vehet fel, és magasabb értéke erősebb koncentrációt jelez. A 10 000 monopóliumot jelent, 1800 felett egy piac erősen koncentrálnak, 1000–1800 között mérsékelten koncentrálnak, 1000 alatt dekoncentrálnak minősül.

A villamosenergia-termelés és -értékesítés koncentráltóságának mutatói

	2000	2005	2006	2007	2008
<i>Villamosenergia-értékesítés</i>					
Vállalkozások száma (db)	6	17	19	19	26
5 százaléknál nagyobb részarányú vállalkozások száma (darab)	6	8	8	7	8
5 százaléknál nagyobb részarányú vállalkozások százalékaránya	100	87	85	83	74
A 3 legnagyobb részarányú vállalkozás együttes százalékaránya	65	42	48	51	n. a.
Herfindahl–Hirschman-index	1889	1142	1136	1302	867
<i>Villamosenergia-termelés</i>					
Engedélyes vállalkozások száma (darab)	12	12	12	12	12
5 százaléknál nagyobb részarányú vállalkozások száma (darab)	5	3	4	5	6
5 százaléknál nagyobb részarányú vállalkozások százalékaránya	86	65	68	74	77
A 3 legnagyobb részarányú vállalkozás együttes százalékaránya	72	65	63	63	61
A legnagyobb részarányú vállalkozás százalékaránya	40	39	37	37	37
Herfindahl–Hirschman-index	2257	2057	2027	1986	2023
<i>Villamosenergia-termelés beépített kapacitása</i>					
Engedélyes vállalkozások száma (darab)	12	12	12	12	12
5 százaléknál nagyobb részarányú vállalkozások száma (darab)	4	4	4	4	4
5 százaléknál nagyobb részarányú vállalkozások százalékaránya	69	61	58	64	62
A 3 legnagyobb részarányú vállalkozás együttes százalékaránya	58	51	49	57	52
A legnagyobb részarányú vállalkozás százalékaránya	26	20	21	25	22
Herfindahl–Hirschman-index	1632	1460	1492	1577	1466

Forrás: MEH [2009a], 4. 15. táblázat, 56. o.

A villamosenergia-kereskedelem koncentrációja már a 2003. évi részleges piacnyitást követően (HHI: 1800 alatt) is *mérsékelt* volt, majd a teljes liberalizációt követően *dekoncentrálttá* vált (HHI: 867). (A kereskedelem koncentrációjával a továbbiakban részletesebben is foglalkozunk.)

A villamosenergia-értékesítési piacon kibontakozó verseny erősödése azonban kizárólag e koncentráció csökkenését mérő mutatóval nem támasztható alá – az csak az egyes részpiacokon kialakult versenyhelyzet alakulása alapján jellemezhető. Az 1. táblázatban közölt koncentrációs mutató ugyanis e piacokat összevontan mérte. A kettős modell időszakában közüzemi és szabad piaci, majd a piacnyitás után egyetemes szolgáltatásra és szabad piacra, valamint kis- és nagykereskedelemre tagolódo értékesítési formák működtek egymással párhuzamosan. A verseny alakulásáról ezért az egyes részpiacokat jellemző helyzet alapján lehet pontosabb képet alkotni.

A VERSENYHELYZET A NAGYKERESKEDELMI PIACON

A villamosenergia-értékesítés részpiacain a piacnyitás után kialakult verseny vizsgálatát a *nagykereskedelmi piacon* – a nem végfelhasználási célból vásárlók piacán – érvényesülő erőviszonyokkal kezdjük. Ennek legfontosabb jellemzője az, hogy a Magyar Villamos Művek Zrt. (MVM Zrt.) nagykereskedő vállalatának, az MVM Trade Zrt.-nek⁶ a piaci részesedése a piacnyitás előtt, 2007-ben 76,4 százalékos volt. A cégcsoportnak összesen – a szintén MVM-hez tartozó Vértesi Erőmű értékesítésével együtt – 80 százalékos volt a súlya (MEH, 2008a, 37. o.). A villamos energia hazai nagykereskedelmi piacából hat további cég – a kapacitásait közvetlenül értékesítő három erőmű, valamint három importot is bonyolító kereskedő – részesedett. Ezek nagykereskedelmi piaci részesedése együttesen egyötöd volt. A piacnyitás után bekövetkezett minden változást ehhez a kiinduló, erősen koncentrált nagykereskedelmi piaci szerkezethez kell viszonyítani.

Az MVM Trade Zrt. piaci túlsúlya 2008-ban sem csökkent, mivel ő értékesítette a cégcsoport tulajdonában lévő erőművekből (közülük elsősorban a Paksi Atomerőműből) származó villamos energiát, valamint az egyvásárlós modellből örökölt hosszú távú megállapodások (htm) keretében hazai erőműveknél lekötött és átvett, továbbá az importált áramot. (A társaság villamosenergia-importban elfoglalt helyét az biztosította, hogy 2008-ban a határkeresztező kapacitások felével rendelkezett, amelyeken a hosszú távú importszerződések keretében vásárolt energia szállítása bonyolódott le.) Mindezek

⁶ Az MVM Trade Zrt. a Magyar Villamos Művek Zrt. társaságcsoport tagvállalata. A hazai villamosenergia-szektor legnagyobb méretű (és állami tulajdonban lévő) integrált társaságcsoportjához tartozik – többek között – a rendszerirányító Mavir Zrt., a Paksi Atomerőmű és további erőművek, a nagykereskedő MVM Trade Zrt. és a kiskereskedő MVM Partner Zrt.

következtében a korábbi *inkumbens* (a piacon már bent lévő, domináns pozíciót betöltő) közüzemi nagykereskedőből 2008-ban „egyszerű” nagykereskedővé vált MVM Trade Zrt. a hazai erőművekben termelt energia 73 százalékát vette át, és nagykereskedelmi piaci részesedése az importbeszerzésekkel együtt elérte a 80 százalékot, ezzel megőrizte korábbi túlsúlyát (MEH, 2009a, 17. o.). Más oldalról mutatja a társaság piaci súlyát az, hogy a kereskedők elsődleges beszerzéseinek (amelyek nem az egymás közti adásvételből, hanem az erőművektől, a nagykereskedőtől, valamint importból származnak) legfontosabb forrása (42 százalékos részarányban) az MVM nagykereskedelmi társasága volt (MEH, 2009b, 73. o.).

A meghatározó nagykereskedelmi piaci pozíciót jelzi az is, hogy az MVM Trade Zrt. a kiskereskedelmi ellátó egyetemes szolgáltatók villamosenergia-igényeinek 82 százalékát biztosította (MVM, 2009, 29. o.). Ez jelentős piaci súly ezen a részpiacon. Igaz ugyanakkor, hogy 2008-ban az egyetemes szolgáltatásban értékesített villamos energiának az összes fogyasztásból való részesedése (36 százalék) az előző évi közüzemi értékesítésnek már csak mintegy a felét tette ki, mert a szabályozás szerint sok felhasználónak ki kellett lépnie a szabad piacra. Az MVM e piacon túlsúlyát azzal őrizte meg, hogy a közüzem felváltó egyetemes szolgáltatást nyújtó társaságokkal négyéves vásárlási keretszerződéseket kötött. Ezek alapján értékesítette számukra a hosszú távú villamosenergia-vásárlási megállapodásokban lekötött, valamint az importált villamos energiát. Az árakat ugyanakkor túlsúlyának mérséklése érdekében – mint azt a későbbiekben bemutatjuk – a Magyar Energia Hivatal (MEH) szabályozta. Erre a törvényben előírt hatósági eljárás mellett a jelentős piaci erő azonosítására lefolytatott eljárás is lehetőséget teremtett (MEH, 2009b, 72. o.).

JELENTŐS PIACI ERŐVEL RENDELKEZŐ SZEREPLŐK AZONOSÍTÁSA

2008-ban sor került az MVM Trade Zrt. erőfölényét érintő intézkedésekre. Az egyik hazai hatósági lépés a *jelentős piaci erő* (jpe) azonosítása, a másik az Európai Bizottság döntése alapján a hosszú távú villamosenergia-vásárlási megállapodások (htm) felbontása volt. Az előbbi kezdeményezés hatása már 2008-ban, míg másiké a következő évtől jelentkezett.

A villamosenergia-törvényben (2007. évi LXXXVI. törvény) biztosított felhatalmazás alapján a Magyar Energia Hivatal három részpiacon *jelentős piaci erővel* rendelkező szereplőknek minősítette az MVM két társaságát. A verseny elősegítése, az erőfölénnyel való visszaélések megelőzése érdekében a törvény lehetővé tette a Magyar Energia Hivatal számára piacelemzés végzését. Ennek célja, hogy úgynevezett jelentős piaci erővel rendelkező engedélyesként határozza meg azt a társaságot, amely gazdasági erőfölényt élvez. A jelentős piaci erő megállapítását követően a MEH olyan kötelezettségeket írhat elő az érintett társaság számára, amelyek teljesítése hozzájárul a hatékonyabb verseny feltételeinek kialakításához. A Magyar Energia Hivatal előírásai rendkívül szigorú beavatkozást tesznek lehetővé, amelyek célja lehet a jelentős piaci erejű szereplő piaci súlyának korlátozása vagy a magatartásában megnyilvánuló erőfölény visszaszorítása. Sor kerülhet az adásvételi kapcsolatok olyan átalakítására, amelyek célja a piac koncentráltóságának csökkentése, valamint ennek érdekében árképzési és – a partnerekkel fennálló kapcsolatokban – viselkedési (például a transzparencia feltételeit javító) előírások érvényesítése.

A MEH a nagykereskedelmi piacon az MVM Trade Zrt.-t jelentős piaci erejű engedélyesként határozta meg. Hasonló határozat született az úgynevezett rendszerszintű szolgáltatásoknál egyrészt a kiegyenlítő szabályozás érdekében beszerzett tartalékok piacán az MVM Trade Zrt., másrészt az üzemzavari tartalékok piacán az MVM GTER Zrt. esetében (MEH, 2008a, 2008b).

A MEH piacelemzése szerint 2008-ban nem volt verseny a nagykereskedelmi piacon, ezért a verseny feltételeinek megteremtése érdekében kötelezettségeket határozott meg az MVM Trade Zrt. számára. Ezek teljesítése mérsékeli erőfölényét, és hozzájárul a verseny kialakulásához. A MVM Trade Zrt. jelentős piaci erejű engedélyesnek minősítése kétféle kötelezettség előírását vonta maga után.

1. A nyilvános villamosenergia-árverési kötelezettség a piaci részesedés csökkentését kívánta előmozdítani. A határozat vonatkozott egyrészt az árverésre bocsátott villamos energia mennyiségére, a vevők igényeit figyelembe vevő összetételére (az úgynevezett csúcsidőszaki, illetve zsinórtermékek értékesítésének arányára), valamint a vevők számára kiszámítható ütemezésű aukciók megtartására. Emellett előírták az MVM Zrt. számára, hogy kétoldalú szerződések teljesítése alapján kialakuló *piaci részesedése nem haladhatja meg*

a 40 százalékot – ami gyakorlatilag az egyetemes szolgáltatókkal kötött szerződések nagyságának felel meg –, és az e felett rendelkezésre álló kapacitásokat *aukción* kell *átlátható* módon értékesítenie (MEH, 2008a, 61. o.).

2. A határozat másik lényeges eleme árkorlát (ársapka) előírása volt az MVM Trade Zrt. számára. Az árkorlát-alkalmazási kötelezettség az egyetemes szolgáltatóknak és a kereskedőknek eladott villamos energia áralakítására vonatkozott. A szabályozás szerint a 2008. évi és 2009. évi értékesítések átlagára nem haladhatja meg a határozatban előírt nemzetközi átlagárat. (Az előírások között a nemzetközi ártrendekhez – a német energiatőzsde ármozgásaihoz – való igazodás kötelezettsége is szerepelt.) (Egy másik részpiacot érintő határozat⁷ az MVM Trade Zrt. és a GTER Zrt. számára költségalapú árképzést és ajánlattételi kötelezettséget írt elő.)

2009 első öt hónapjában az MVM Trade Zrt. nagykereskedelmi piaci részesedése jelentős mértékben csökkent (Paizs–Kiss, 2009, 10. o., REKK, 2009). Erről a következőkben lesz részletesebben szó. A nagykereskedelmi piac szerkezetét érintő – egyelőre rövid távú – átrendeződés egyrészt a jelentős piaci erővel rendelkező társaság erőfölényét korlátozó határozat hatása, másrészt a hosszú távú áramvásárlási szerződések – következőkben ismertetendő – felbontásának a következménye.

A MEH a villamos energia kiskereskedelmi piacán is azonosított jelentős piaci erővel szereplőket (MEH, 2009d). Az elemzés eredményét a kiskereskedelemmel foglalkozó részben mutatjuk be.

Az energiaszektorban a piacnyitás nyomán először került sor jelentős piaci erejű szereplők meghatározására és ennek nyomán a piac szerkezetét módosító hatósági beavatkozásra. Ennek rövid ismertetése egy megjegyzéssel és egy – egyelőre nyitott – kérdéssel zárható le. A hatósági beavatkozás dilemmája úgy összegezhető, hogy a vállalatok piaci kapcsolatrendszerének lényeges elemeit – a kínálat mennyiségét és szerkezetét, az árakat, valamint a vállalati viselkedést – érintő és módosító előírások vajon mennyire képesek elősegíteni a verseny élénkítését. Az aukciókra és az árképzésre vonatkozó szabályozások igen összetett kapcsolatrendszerben idéznek elő változásokat, átrendezik az eddigi előnyök és hátrányok kialakult rendjét. Gondos mérlegelést igényel ezért a hatósági beavatkozás hatása, hogy a piaci erőviszonyokban kiváltott átrendeződés mellett nem alakulnak-e ki újabb, nem várt versenytorzító mellékhatások. E kérdés indokoltságát a szabad piaci és egyetemes szolgáltatással összefüggő tapasztalatok alátámaszthatják vagy cáfolhatják.

⁷ Lásd: MEH [2008b].

A HOSSZÚ TÁVÚ VILLAMOSENERGIA-VÁSÁRLÁSI MEGÁLLAPODÁSOK FELBONTÁSA

A villamos energia nagykereskedelmi piacának koncentrációját az Európai Bizottság 2008. június 4-i határozatát követően a villamosenergia-törvény módosítása jelentős mértékben csökkentette (EB, 2008a; 2008. évi LXX. törvény). Az Európai Bizottság a hosszú távú villamosenergia-vásárlási megállapodásokról megállapította, hogy azok „...a közös piaccal összeegyeztethetetlen állami támogatásnak minősülnek. A htm-eket 2008 végéig kell megszüntetni. Ezzel egyidejűleg Magyarországnak vissza kell fizetnie a termelőkkel az ország uniós csatlakozása óta nyújtott támogatást.” (EB, 2008b, 1. o.)

Az Európai Bizottság szerint a hosszú távú villamosenergia-vásárlási megállapodások⁸ a szabad piaci árnál magasabb árat tartalmaztak, ezzel garantálták a beruházások megtérülését. Az érintett cégek számára ez támogatást jelentett, ezáltal versenykorlátozó hatásúak voltak. A határozat szerint az EU-csatlakozás óta realizált támogatást a társaságoknak vissza kell fizetniük, amelynek lebonyolításához rendelkezésre áll az Európai Bizottság által kidolgozott módszertan.

A határozat másik lényeges eleme az volt, hogy a hosszú távú megállapodásokat – a hatályba lépést követő – hat hónap alatt fel kell bontani. 2008 júniusában két erőművel (az AES Tisza Erőművel és a Dunamenti Erőművel) állt fenn olyan hosszú távú megállapodás, amely a határozat hatálya alá tartozott. (A többi erőművel az MVM időközben újabb, az EU-eljárásba be nem vont hosszú távú szerződéseket kötött.) Az EU-csatlakozás időpontjában hatályos htm-ek megszüntetéséről a 2008. évi LXX. törvény rendelkezett, így azok alapján 2009 januárjától nem folytatódtak a szállítások. Mindezek eredményeképpen 2009-re a nagykereskedelmi piac szerkezete az előző évihez képest jelentősen átalakult.

⁸ A hosszú távú megállapodások részleteiről lásd: EB [2008a].

**Az MVM Trade nagykereskedelmi piaci értékesítésének változása
(Megawattóra)**

	2008	2009
Összes villamosenergia-értékesítés	31 251 424	24 987 978
Ebből: értékesítés kereskedőknek	29 881 631	24 882 996
MVM Trade Zrt. értékesítése	20 015 577	20 809 730
Ebből: értékesítés kereskedőknek	13 468 145	9 219 719

Megjegyzés: A kereskedőknek történő értékesítésben csak az erőművektől és importból származó villamos energia szerepel, a kereskedők egymás közötti vásárlásai a halmazódások elkerülése érdekében nincsenek beszámítva.

Forrás: MEH [2009c].

A 2. táblázat bemutatja az MVM Trade Zrt. értékesítésének változását. Ennek a legszembetűnőbb vonása az, hogy kisebb lett a társaság részesedése mind az összes, mind a villamosenergia-kereskedők számára történő értékesítésből. Az összes értékesítésben 2008-ban 42 százalékos részesedést ért el, ami 2009-ben 37 százalékra csökkent. Ezen belül pedig a nagykereskedelmi piaci súlya ugyanebben az időszakban 45 százalékról szintén 37 százalékra esett vissza.

E részaránycsökkenés legfontosabb – nem a gazdasági visszaeséssel, hanem a villamosenergia-szektornal összefüggő – oka az, hogy két nagy erőmű (az AES Tisza és a Dunamenti) a htm-ek felbontása következtében nem az MVM Trade Zrt.-n keresztül, hanem önállóan értékesít a nagykereskedelmi piacon. Így az MVM Trade Zrt. rendelkezésére álló villamos energia mennyiségének csökkenésével együtt piaci részesedése is kisebb lett.

A KISKERESKEDELMI PIAC

A 2008. évi teljes piacnyitás a villamos energia kiskereskedelmi piacán is jelentős átrendeződéseket indított el. A közüzemi ellátást felváltó egyetemes szolgáltatást jóval szűkebben meghatározott fogyasztói kör vehette igénybe. (A szabad piaci értékesítés részesedésének 2007. évi visszaesése a feljogosított fogyasztók közüzembe való visszalépésének a következménye, amit ez utóbbi szektor kedvezőbb árai váltottak ki. (Lásd később a 4. és az 5. táblázatot!). Amíg az értékesítésnek 2007-ben alig több mint egyötöde zajlott le a szabad piacon, ennek részesedése a következő évben már közel kétharmados arányt ért el. Ennek következtében a villamos energia hatóságilag jóváhagyott áron⁹ értékesített mennyisége visszaesett. (Lásd a 3. táblázatot!)

3. táblázat

A szabad piaci és a szabályozott értékesítés súlya (Százalék)

Év	Szabad piaci értékesítés	Közüzemi/egyetemes szolgáltatás
2003	10,3	89,7
2004	20,0	80,0
2005	32,8	67,2
2006	36,7	63,3
2007	21,9	78,1
2008	64,4	35,5

Forrás: MEH [2009b], 68. o.

⁹ Az egyetemes szolgáltatásban alkalmazott áraknak méltányosoknak, könnyen összehasonlíthatóknak, átláthatóknak kell lenniük. (Lásd a 2007. évi LXXXVI. törvény 143. paragrafusát!) Ennek biztosítása érdekében az egyetemes szolgáltató árambeszerzési költségeit a hatóság felülvizsgálja, és a kereskedelmi árrést is meghatározza. A korábbi gyakorlattal szemben az ármegállapítást a vállalkozásoknak és nem a hatóságnak kell kezdeményeznie.

Az egyik oldalról a kiskereskedelmi piac két részre tagoltsága fennmaradt, a szabad piaci értékesítés és az egyetemes szolgáltatás eltérő szabályozás alá tartozik. A másik oldalról a korábbiakhoz képest fordulatot hozott az, hogy a piacnyitás következtében a mennyiségileg domináns kiskereskedelmi értékesítési forma a szabad piaci értékesítés lett.

A két csoport közötti különbség megmutatkozik abban, hogy eltérő versenyfeltételek között működnek. Az egyetemes szolgáltatást a korábbi területi közüzemi szolgáltató társaságok biztosítják hatóságilag szabályozott áron, és emellett szerződéskötési kötelezettségük is van. A négy egyetemes szolgáltatói engedélyes cég (Elmű Nyrt., Émász Nyrt., E.ON Energiaszolgáltató Kft., Démász Zrt.)¹⁰ három tulajdonosi csoporthoz tartozik, és körzeteikben *monopolhelyzetben* vannak. A koncentrált tulajdonosi, valamint piaci szerkezet miatt nem jelenhetett meg független szolgáltató, szolgáltatóváltásra sem került sor. [Az egyetemes szolgáltatókéval azonos tulajdonosi körhöz tartoznak az elosztó hálózatok is,¹¹ amelyekhez szabályozott feltételek alapján – igény esetén – más kereskedő is hozzá tud(na) férni. Erre azonban eddig nem került sor.]

Az egyetemes szolgáltatással ellátott felhasználók piacára a *belépést* a szabályozás elvileg lehetővé teszi, de meghatározott feltételek teljesítéséhez köti, így a beszerzések hosszú távú garantálásához, valamint nagy befektetést igénylő (például ügyfélszolgálati és számlázási) rendszerek létrehozásához. Ez utóbbi a gyakorlatban meggátolta új szereplő belépését, mert számára a beruházásigény az inkumbenssel kialakuló versenyben hátrányos helyzetet teremtene. Ezért eddig egy vállalkozás sem élt azzal a szabályozás által 2008-tól biztosított lehetőséggel, hogy egy egyetemes áramszolgáltató területén más áramszolgáltató vagy kereskedő megjelenhet a háztartások számára kínált áram szabad piacán. 2010-től az áramszolgáltatók egymás területein is kínálhatnak egyetemes szolgáltatást, és a kereskedők is beléphetnek erre a piacra. E lehetőségek ellenére a verseny az egyetemes szolgáltatás piacán nem érvényesül (MEH, 2009d, 53. o.).

A Magyar Energia Hivatal 2009-ben e területen is lefolytatta az eljárást a jelentős piaci erejű szereplők azonosítására. Az egyetemes szolgáltatásra jogosult felhasználók számára értékesített villamos energia piacának mind a négy szereplőjét jelentős piaci erejű engedélyesnek minősítette (MEH, 2009d). Az előírt kötelezettségek – eltérően a nagykereskedelmi piacra vonatkozó határozattól – nem az árra és az értékesített áram

¹⁰ Az egyetemes szolgáltatók a villamos energiát nem a szabad piacról szerezték be, hanem a forrás 82 százalékát az MVM Trade Zrt. biztosította négyéves keretszerződésekkel, a fennmaradó rész a rendszerirányító Mavir Zrt.-től származott az úgynevezett kötelező átvételi rendszer alapján (MVM, 2009, 29. o., MEH, 2009b).

¹¹ Az elosztó társaságok vertikálisan integrált cégcsoportokon belül működnek jogi és számviteli szétválasztással, vagyis a versenyhelyzetnek (elvileg) kitétt szolgáltatás és a természetes monopóliumot képező elosztás különböző cégekbe szervezve működik. A hálózatok az elosztók tulajdonában vannak.

mennyiségére vonatkoztak. Az árak ugyanis hatósági szabályozással alakíthatók ki, és a piacra vitt mennyiséget a szolgáltató számára szerződéskötési kötelezettsége határozza meg. A határozat ezért a verseny hiányát kívánta részlegesen ellensúlyozni a társaságok magatartására, a fogyasztókkal fenntartott kapcsolataira, a fogyasztói érdekek védelmére vonatkozó kötelezettségek előírásával.

Az egyetemes szolgáltatásra nem jogosult felhasználók a szabad piacról vásárolnak. Ez a kiskereskedelmi piac is koncentrált, tekintettel arra, hogy három tulajdonosi csoport piaci részesedése 71 százalékos (MEH, 2009d, 31. o.). A HHI koncentrációs mutató értéke 2008-ban 2040 volt – ez az erősen koncentrált piacszerkezet akadályozza a verseny kialakulását. A szolgáltatóváltásban csak a nagyfogyasztókért indult meg verseny, a kisebb felhasználókért nem. A Magyar Energia Hivatal ezen az erősen koncentráltan működő piacon is lefolytatta eljárását, hogy megállapítsa, melyik szereplő rendelkezik jelentős piaci erővel, de ilyen társaságot – a verseny korlátozottsága ellenére – nem talált.¹²

A piac erős koncentrációját jelző 2040-es HHI-mutatót érdemes összevetni az értékesítés *1. táblázatban* bemutatott koncentrációs mutatójával (867), amelyik e versenyhelyzettől gyökeresen eltérő, dekoncentrált piaci szerkezetet mért. A kétféle koncentrációs mutató közötti különbség abból adódik, hogy ez utóbbi esetben a mutatót csupán a piacon lévő vállalkozások részesedése alapján számították ki. A piaci részesedés kereskedőnként történő számítása azonban jóval dekoncentráltabb piacszerkezetet mutat, mintha az azonos tulajdonosi körhöz tartozó kereskedők piaci részesedését együtt veszik figyelembe. Az együttes számítás indoka az, hogy egy vállalatcsoport tagjai között nem a verseny, hanem az egyeztetés, az együttműködés jellemzi a piaci fellépést. A piacot meghatározó három tulajdonosi csoport tagjai piaci részesedésének összevonása változtatta meg dekoncentráltról erősen koncentráltra a piac szerkezetét, ami a tényleges helyzetet jobban tükrözi.

¹² A MEH határozata szerint „... nem azonosítható olyan, egyes piaci szereplők piaci erejéből fakadó akadály (jelentős piaci erő), amire hivatkozva kétséget kizáróan megállapítható lenne, hogy a kiskereskedelmi (egyetemes szolgáltatásra nem jogosult fogyasztói) piac a piaci szereplők új szabályozáshoz való alkalmazkodását követően sem mozdul(hat) el a hatékony verseny irányába. A fentiek alapján a Hivatal úgy véli, hogy a kiskereskedelmi piac szabályozásának szükségessége – a piaci anomáliákra utaló jelek ellenére – jelenleg nem támasztható alá kellő alapossággal.” (MEH, 2009d, 70. o.).

A VILLAMOSENERGIA-ÁRAK ALAKULÁSA

A villamosenergia-árak a kettős modell 2003. évi bevezetését követően a versenypiacon és a közüzemi/egyetemes szolgáltatás piacán eltérően alakultak. (Lásd a 4. és az 5. táblázatot!). A 2004 és 2008 közötti időszakra mindkét piacra rendelkezésre álló adatok szerint a legszembetűnőbb eltérés az, hogy a versenypiaci árak a közüzemieknél gyorsabban emelkedtek. Ez utóbbiak 41 százalékos növekedésével szemben a versenypiaci árak 75 százalékkal lettek magasabbak.¹³ Nemcsak a két fogyasztócsoporthoz tartozó árak növekedési üteme tér el, hanem 2006-ban ellentétes irányú volt az árváltozás. A lakossági villamosenergia-árak csökkenésével párhuzamosan az időszak legmagasabb versenypiaci áremelésére került sor.

Az egyetemes szolgáltatási árak 2009-től szolgáltatónként eltérően változtak. 2010 januárjában a négy szolgáltató árai nemcsak eltérő mértékben módosultak, de a változtatás iránya sem volt azonos (MEH, 2009f).¹⁴ Az egyik szolgáltató (az E.ON) 2,6 százalékkal csökkentette, a többi 0,1–2,4 százalékkal növelte a körzetében érvényesített villamosenergia-árat.¹⁵

¹³ A versenypiaci villamosenergia-árak növekedésének üteme azért nem számítható ki, mivel 2008-ra csak a rendszerhasználati díjak nélküli árváltozási adat áll rendelkezésre.

¹⁴ Az áremelés a piacnyitás után az MVM Trade Zrt.-től és az ún. kötelező átvételi rendszer keretében beszerzett villamos energia áralakulásával áll összefüggésben. Az MVM Trade Zrt. nagykereskedelmi ára az egyetemes szolgáltatások piacára vonatkozó *jpe*-határozat alapján alakul. A kötelező átvételi rendszerben a megújuló forrásokat hasznosító és a kapcsolt energiatermelésből származó villamos energia beszerzése bonyolódik hatóságilag szabályozott áron. E kapacitások támogatását a megtermelt villamos energia piacnál magasabb áron történő kötelező átvétele biztosítja. Az országgyűlés 2009. decemberi törvénymódosítása (2010. VII. törvény) meghosszabbította az eredetileg 2010 végéig járó támogatások folyósításának idejét, ami áremelő hatással is jár (MEH, 2009g).

¹⁵ Az egyetemes szolgáltatók áremeléseinek adatai a következők. Az E.ON Energiaszolgáltató Kft. 48,21 forint/kilowattóra, 2,6 százalékkal csökkentette az árat. A Démász Nyrt. 48,43 forint/kilowattóra 0,1 százalékkal, az Émász Nyrt. 49,67 forint/kilowattóra 2,3 százalékkal, valamint az Elmű Nyrt. 47,85 forint/kilowattóra 2,4 százalékkal növelte az árat.

Lakossági villamosenergia-árak és árváltozások (Áfával)

Időpont	Villamosenergia- árak (forint/kilowattóra)	Árváltozások (százalék)
2003. február	22,30	8,6
2003. augusztus	24,30	9,0
2004. január	27,61	11,6
2005. február	29,50	6,8
2006. január	28,30	-4,0
2006. augusztus	32,40	14,4
2007. február	34,05	5,1
2008. január	39,03	9,8
2009. január	40,15	2,9
2009. július– augusztus	43,85–44,37	5,1–10,9
2009. november	n. a.	1,3–6,2

Megjegyzés: A 2009. júliusi–augusztusi áremelés áfanövekedést is tartalmaz.

Forrás: MEH [2009e].

Versenypiaci átlagárak és árváltozások (Áfával)

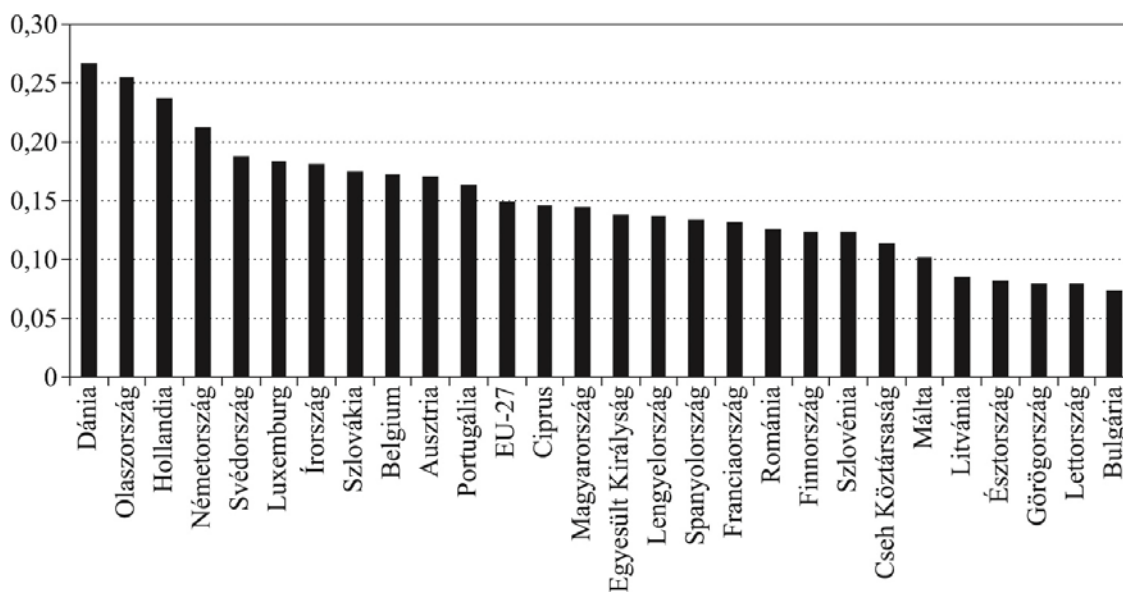
Év	Átlagos villamosenergia- árak (forint/kilowattóra)	Árváltozások (százalék)
2003	11,1	
2004	12,7	14,4
2005	14,3	12,6
2006	18,0	25,9
2007	20,6	14,5
2008	22,3*	8,3

*Rendszerhasználati díj nélkül.

Forrás: MVM [2009] 27. o.

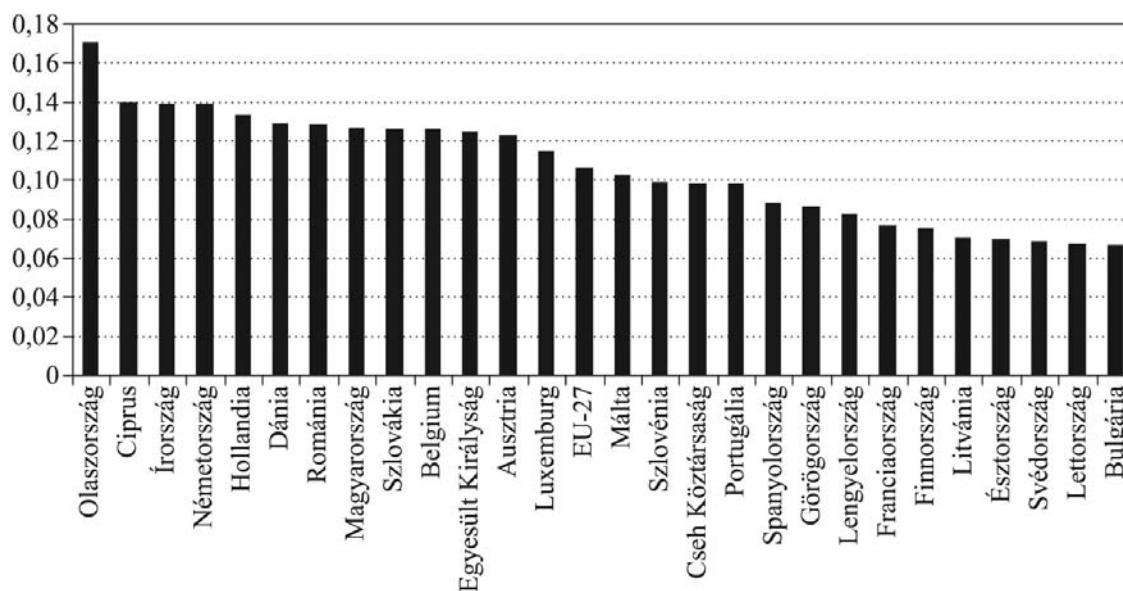
A versenypiaci árak 2009 előtti alakulását, gyors növekedését az időnként szűkös szabad piaci – főként import – kínálat és a közüzemi nagykereskedő ezzel részben összefüggő túlsúlya határozta meg. A verseny hiánya árfelhajtó hatású volt, ami a 3. táblázatban bemutatott szabad piaci vásárlások 2007. évi részesedésének visszaeséséhez vezetett. (Ezt a szabályozás is elősegítette azzal, hogy lehetővé tette a visszatérést a hatósági áras közüzembe.)

Háztartási villamosenergia-árak (euró/kilowattóra), 2009. július (3500 kilowattóra/év fogyasztásig, adókkal)

Forrás: Europe's Energy Portal [2009].

Ipari villamosenergia-árak, 2009. július (euró/kilowattóra) (2000 megawattóra/év fogyasztásig, adókkal)

Forrás: Europe's Energy Portal [2009].

PIACI VERSENY ÉS PIACSZERKEZET A FÖLDGÁZSZÉKTORBAN

Végül érdemes összehasonlítani a hazai és az EU-tagországok villamosenergia-árait, mert ezzel a versenyképesség egyik fontos tényezőjéről kapunk képet. Az összehasonlításra olyan adatok állnak rendelkezésre, amelyek lakossági és ipari fogyasztókra bontják a felhasználókat. (Lásd az 1. és a 2. ábrát!). A hazai árszínvonal nemzetközi összehasonlítása azt mutatja, hogy a lakossági árszínvonal 2009 júliusában a tagországok „rangsorában” a középmezőnyhöz tartozott, és valamivel elmaradt az EU 27 tagországának átlagos értékétől. Ezzel szemben az ipari árszínvonal esetében jóval kedvezőtlenebb volt a „helyezés”, mivel az csupán hét tagállamban volt a hazainál magasabb. A hazai ipari villamosenergia-ár (0,1270 euró/kilowattóra) magasabb volt az EU-27 átlagáránál (0,1065 euró/kilowattóra). Az összehasonlítás szerint a magyar háztartási és ipari villamosenergia-árszintek közötti különbség kisebb volt a tagországok átlagánál, vagyis az iparihoz viszonyítva alacsonyabb a háztartási árszínvonal.

A földgázszolgáltatásban 2009 júliusában lépett hatályba a földgázellátásról szóló 2008. évi XL. törvény. Még egy teljes év tapasztalatai sem állnak rendelkezésre a megindult piacszerkezeti átrendeződésekről, ezeknek a versenyhelyzetre, az áralakulásra gyakorolt hatásairól. Ezért a következőkben elsősorban az mutatható be, hogy a piacnyitás kezdetekor milyen értékesítési szerkezet, piaci koncentráció volt jellemző, illetve a piacnyitás után milyen változások figyelhetők meg.

A NAGYKERESKEDELMI PIAC

A piacnyitás előtt a földgáz-nagykereskedelem piacán a közüzemi nagykereskedő, az E.ON Földgáz Trade Zrt. volt domináns helyzetben. A földgázbeszerzésben és -értékesítésben betöltött szerepe alapján lett a közüzemi fogyasztók kizárólagos ellátója. A beszerzésben az egyetlen vállalat volt, amely – közvetlenül hazai és importforrásokból, valamint kereskedőktől – közüzemi célra energiát vásárolhatott. A közüzemi nagykereskedőként megvásárolt hazai kitermelésű, illetve a hosszú lejáratú szerződések alapján átvett importföldgázt közvetlenül a közüzemben maradt nagyfogyasztóknak, illetve a közüzemi (területi) gázszolgáltatóknak értékesíthette tovább. Az importot lebonyolító határkereszteső kapacitások több mint felének az igénybevételét szintén hosszú távú szerződések tették számára lehetővé (MEH, 2009a, 28. o.). A többi piaci szereplő számára a határkereszteső importkapacitások szűkössége, valamint a hosszú távú importszerződések megnehezítették a pótlólagos források igénybevételét. Mindezek következtében a közüzemi nagykereskedő

a 13 317 milliárd köbméter összes belföldi értékesítésből 69 százalékkal¹⁶ részesedett 2008-ban. (Lásd a 6. táblázatot!)

6. táblázat

**A közüzemi és versenypiaci földgázfelhasználás 2004–2009 között
(Milliárd m³)**

Megnevezés	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Termelés (1)	3 024	2 549	2 074	2 571	2 608	3 090
Import (2)	12 600	12 423	10 240	10 496	11 403	9 635
(1) + (2)-ből belföldi értékesítés	13 724	14 268	14 435	13 414	13 317	11 494
Belföldi értékesítésből: közüzemi értékesítés*	13 349	13 317	12 341	9 585	9 836	9 727
Belföldi értékesítésből: versenypiaci eladás végfelhasználóknak**	502	684	1152	2 708	4 175	1 852

* 2009-ben belföldi értékesítésből: közüzemi nagykereskedőnek és kereskedőknek.

** 2009-ben belföldi értékesítésből: közvetlenül ellátott (feljogosított) fogyasztóknak.

Megjegyzés: A táblázatban nem tüntettük fel a földgázfelhasználás összes adatát, így nem szerepelnek az export, a tározói készlet változásának és a termelői felhasználásnak az adatai. Mivel az adatok nem egyetlen forrásból származnak, ezért közöttük nincs teljes körű számszaki egyezés.

Forrás: MEH [2009a, 2009h], MGE [2009].

A közüzemi nagykereskedő piaci súlyát csökkentette és a szabad piaci kínálat új forrását teremtette meg egy földgázpiacot érintő vállalatfelvásárlást engedélyező 2005. évi európai bizottsági határozat. Az E.ON Ruhrgas International AG 2004–2006 között felvásárolta a Mol Rt. két üzletágát (a közüzemi nagykereskedő Mol Földgázellátó Rt.-t és a tározókkal rendelkező Mol Földgáztároló Rt.-t). Ezt az ügyletet az Európai Bizottság Verseny-

¹⁶ A nagykereskedő kereskedelmi súlya ennél valamivel kisebb, mert a földgázrendszer egyensúlyának fenntartásához szükséges gázt is biztosítja (MEH, 2009h).

főigazgatósága (*Directorate General for Competition, DG Comp*) olyan feltételekkel engedélyezte, amelyek következtében a hazai földgáz-nagykereskedelmi piacon bővült a kínálat, ezzel javultak a verseny lehetőségei (EC, 2005).¹⁷ A határozat két szabad piaci földgáz-értékesítési konstrukció bevezetésével kívánta korlátozni a nagykereskedő piaci erőfölényét. Ezek egyike a szerződésfelszabadítási (Contract Release) program volt. Ennek keretében a hazai kitermelésű földgáz beszerzésére vonatkozó hosszú távú szerződésekben lekötött gázmennyiség felét független gázkereskedőknek kellett eladni. Ez a forrás – amely az összes felhasználás egytizedét tette ki – 2007 és 2015 közötti időszakra kikerül(t) a szabad piacra. A másik konstrukció a földgáz-felszabadítási (Gas Release) program volt, amely szerint a közüzemi nagykereskedő tulajdonosának (E.ON Ruhrgas AG) 2006 és 2013 között évente 1 milliárd köbméter földgázt aukciókon kell a szabad piacon értékesítenie. Ezek az új források hozzájárultak a szabad piaci eladások 2007-től megfigyelhető gyors növekedéséhez.

A KISKERESKEDELMI PIAC

A földgáz kiskereskedelmi piacán 2008-ban a közüzemi értékesítés részesedése 77 százalék volt. A közüzemi értékesítésben az egyes szolgáltatók részesedését – a szabályozás értelmében – nem a verseny, hanem az ellátandó terület nagysága és a felhasználók száma határozta meg, hiszen területükön más cég nem nyújthatott közüzemi szolgáltatást. Így a következő adatok csupán az egyes szolgáltatók, pontosabban a területeik nagysága közötti különbségeket érzékeltetik. A közüzemi piac lakossági szegmensének legnagyobb szereplője a Tigáz Zrt. volt 39 százalékos részesedéssel, amelyet az Égáz–Dégáz Zrt. és a Főgáz Zrt. követett 22-22 százalékos, végül az E.ON Energiaszolgáltató Kft. 17 százalékos súllyal. A nem lakossági közüzemi értékesítésben az E.ON csoportnak 57 százalékos volt a súlya, ezután a Főgáz Zrt. következett 16, majd a Tigáz Zrt. 14, végül Égáz–Dégáz Zrt. zárta sort 13 százalékos részaránnyal (MGE, 2009).

A közüzemi felhasználók legnagyobb számú csoportját a lakossági fogyasztók alkotják. E csoport számára új beszerzési lehetőséget teremtett a földgázellátásról szóló 2003. évi XLII. törvény, amely 2007-től lehetővé tette, hogy a lakossági fogyasztók elhagyják a közüzemet, és feljogosított fogyasztóként a versenypiacon vásároljanak. E lehetőséggel azonban kevés lakossági és kisfogyasztó élt, és csupán egyetlen, új, olcsóbb importforrásra támaszkodó kereskedő (az EMFESZ Kft.) jelent meg 2008-ban a közüzeminél alacsonyabb árú kínálattal.¹⁸

¹⁷ Ennek részleteit lásd Vince [2009].

¹⁸ Az EMFESZ (Első Magyar Földgáz és Energiakereskedelmi és Szolgáltató Kft.) számára az olcsóbb beszerzés lehetősége 2009-ben megszűnt. Ezt követően tisztázatlan háttérű és bíróságon megtámadott tulajdonosváltási ügyletre került sor, amellyel párhuzamosan rendőrségi vizsgálat is

A 7. táblázatban a földgáz szabad piaca öt legnagyobb súlyú szereplőjének értékesítési adatai szerepelnek. Az összes kereskedő 2008-ban 4175 milliárd köbméter földgázt értékesített (MEH, 2009a, 30. o.). Az öt legnagyobb kereskedő piaci részesedése 88 százalékot tett ki, és közülük az első három (az E.ON-csoport,¹⁹ az EMFESZ és a Főgáz Zrt.) súlya az összes értékesítésből 72 százalékot ért el. Mindezt a részesedést egy gyorsan bővülő piacon érték el, mivel 2008-ban az összes földgáz-értékesítésből a versenyiaci eladások aránya 30 százalékra nőtt az előző évi 20 százalékról. A növekedésben elsősorban az E.ON-csoportnak volt meghatározó szerepe, de mellette a többi nagy súlyú kereskedő (az EMFESZ kivételével) is növelte versenyiaci eladásait.

7. táblázat

**Földgáz értékesítése a versenyiacin
(Milliárd köbméter)**

	2004	2005	2006	2007	2008
E.ON-csoport	447	566	328	601	1280
EMFESZ Kft.	55	118	791	1093	990
Égáz–Dégáz Zrt.			33	244	316
Főgáz Zrt.				374	723
Tigáz Zrt.				305	494
Összesen	502	684	1152	2017	3703

Forrás: MGE [2009].

indult és időközben felszínre kerültek a cég pénzügyi zavarai is. Mindezek miatt az ügy nemcsak az újságok címlapjára került fel, hanem fogyasztóinak folyamatos ellátását és a cég jövőjét érintő kérdésekkel a kormány is foglalkozott.

¹⁹ Az E.ON-csoport 2007-ig a két területi gázszolgáltatóból és a közüzemi nagykereskedőből állt. 2008-tól a csoport kiskereskedelmi cégekbe és egy nagykereskedelmi vállalatba szervezve végzett értékesítést, és két hálózati cég bonyolította le az elosztást. A szervezeti változást az a 2005. évi LXIII. törvény indította el, amely előírta a közüzemi gázszolgáltatók számára az elosztás, valamint a szolgáltatás jogi-szervezeti szétválasztását. Erre a 2003/55/EK gázirányelv érvényesítése miatt került sor (Európai Parlament, 2004). Ennek az volt a célja, hogy az elosztás (az üzemeltetés) független legyen a közüzemi és kereskedelmi tevékenységekkel összefüggő szempontok érvényesülésétől. A szétválasztásnak az volt az indoka – az azonos tulajdonosi körhöz tartozó természetes monopóliumok szabályozása mellett –, hogy korlátozza az ebből a helyzetből származó versenykorlátozás lehetőségét, így elősegítve a gázpiac többi szereplője számára a hálózatokhoz való megkülönböztetésmentes hozzáférést. 2007 közepéig így sor került a területi gázszolgáltató cégeknél az elosztás, valamint a közüzemi szolgáltatás és kereskedelmi tevékenységek önálló – bár azonos tulajdonosi körhöz tartozó – társaságokba szervezésére (MEH, 2009a, MGE, 2009).

A FÖLDGÁZ-ÉRTÉKESÍTÉS KONCENTRÁLTSÁGA

A földgáz-értékesítés koncentrátságáról más képet ad, ha az egész piacot (vagyis a közüzemi és a versenypiacot) együttesen, valamint az azonos társaságsoportokhoz tartozó cégeket egyenként vesszük figyelembe. Ebben az esetben a teljes piacon a több szereplő részesedése alapján számított Herfindahl–Hirschman-index 1042-es értéket vesz fel, ami alapján mérsékelten koncentrálnak – a dekoncentráltéhoz közelítőnek – minősíthető a földgázpiac. Az ilyen megfontolások alapján végzett mérés azonban csak a piacnyitás után képes részben reális képet adni az értékesítés koncentrátságáról, amikor a piac a területi monopolhelyzetben lévő közüzemi szolgáltatás megszűnésével valóban egységessé válik. (Az azonban továbbra is fennmarad, hogy az egyetemes szolgáltatás piacára való belépést a szabályozás erőteljesen korlátozta a kiskereskedők védelme érdekében.) Emellett külön megfontolást igényel az is, hogy az önálló jogi személyiségű, de azonos társaságsoporthoz tartozó cégek részesedéseit a koncentráció mérésekor külön vagy együttesen kell-e figyelembe venni. Ez utóbbi mellett szól az, hogy módjuk lehet egyeztetett, ezért versenykorlátozó piaci fellépésre, ezért nem tekinthetők egymás versenytársainak. Együttes figyelembevételük azzal a következménnyel jár, hogy a piaci koncentráció mérőszáma magasabb.

8. táblázat

A földgáz-értékesítés koncentrátságának mutatói

	2000	2005	2006	2007	2008
Vállalkozások száma (db)	10	18	17	22	20
5 százaléknál nagyobb részarányú vállalkozások száma	7	7	7	6	8
5 százaléknál nagyobb részarányú vállalkozások	99	90	88	78	86
A 3 legnagyobb részarányú vállalkozás százalékaránya	68	60	60	52	44
Herfindahl–Hirschman-index	1810	1443	1320	1202	1042

Forrás: MEH [2009a] 64. o.

A 8. táblázatban a három legnagyobb súlyú vállalkozás értékesítésben elért együttes súlyától eltérnek a nagy- és a kiskereskedelmi piacra vonatkozó részesedések adatai. A *nagykereskedelmi piacon* a három legnagyobb kereskedőnek 2009 második felében 86 százalékos volt a részaránya. Közülük a legnagyobbak, az E.ON Földgáz Trade Zrt.-nek (EFT) a súlya az év folyamán jelentős mértékben visszaesett: míg az első félévében még egyedül 80 százalékkal részesedett a nagykereskedelmi piaci értékesítésből, az év második félévében már csak 55 százalékkal (MEH, 2010a). Ezt egyrészt a közüzemi ellátás megszűnése idézte elő. Sok korábbi fogyasztónak ugyanis a piacnyitás után lehetősége nyílt már nem az egyetemes szolgáltatás keretében, hanem a szabad piacon, más kereskedőtől vásárolni. Másrészt a többi nagykereskedő számára a gazdasági válság, a felhasználás visszaesése miatt új és olcsóbb nyugat-európai gázforrások váltak elérhetővé (MEH, 2010a).

A Magyar Energia Hivatal 2010 márciusában az EFT-t jelentős piaci erővel rendelkező szereplőnek minősítette nagykereskedelmi piaci súlya alapján, de számára nem írt elő kötelezettségeket. A határozat szerint az „EFT piaci ereje jelentős, de jelen piaci körülmények (a nyugati piacokon hozzáférhető olcsó gáz és a hazai fogyasztás jelentős visszaesése) erősen korlátozzák annak a lehetőségét, hogy piaci erejét a verseny korlátozására használja. Az utóbbi fél évben bekövetkezett piaci változások az EFT piaci részesedésének erős csökkenését és a piaci verseny számottevő élénkülését eredményezték.” (MEH, 2010a, 31. o.) Emellett a Magyar Energia Hivatal figyelembe vette az EFT számára az Európai Bizottság által korábban előírt kötelezettségeket (az úgynevezett szerződésfelszabadítási és a gázkapacitás-felszabadítási programokat) is, amelyek szintén hozzájárulnak a piaci verseny élénkítéséhez.

A *kiskereskedelmi piac* esetében a részesedést nem vállalatok, hanem vállalatcsoportok szerint vették számba (EC, 2009). Eszerint a három legnagyobb szereplő 2007-ben 75 százalékos súllyal volt jelen a kiskereskedelmi piacon. Ez a magas részesedés ugyanakkor nem számít kivételes esetnek az Európai Unió tagországai között. A földgáz-kiskereskedelmi piac három legnagyobb szereplőjének részesedéséről 15 tagállamra vonatkozó 2007. évi adatok állnak rendelkezésre. Ezek alapján 13 országban volt a magyarországihoz hasonló vagy még nagyobb a súlya a három legnagyobb szereplőnek (EC, 2009). Az Európai Bizottság szerint ezek az adatok arra utalnak, hogy a gázpiacon a nyitás, a koncentráció mérséklődése sok országban igen lassú folyamat, és a versenykorlátozó feltételek nem szűntek meg (EC, 2009, 14. o.).

A FÖLDGÁZÁRAK ALAKULÁSA

A 2009. júliusi piacnyitás új szabályozást léptetett életbe az árképzésben. Az egyetemes szolgáltatást igénybe vevők esetében az árak alakításában több hatósági jogosítvány maradt meg, mint a versenypiaci értékesítés esetén. Az közös, hogy a rendszer- és hálózathasználati díjak a továbbiakban is a hatósági ármegállapítás körébe tartoznak. A szabad piaci árakkal kapcsolatban megszűnt az *előzetes* hatósági ármegállapítási jogosultság mind a nagy-, mind a kis- (háztartási) fogyasztók esetében. Az értékesített földgáz eladási árát a felek megállapodása határozza meg.

Az egyetemes szolgáltatásban is megszűnik a hatósági árképzés korábbi rendszere. Az egyetemes szolgáltatás során alkalmazott áraknak a törvény szerint méltányosaknak, könnyen és tisztán összehasonlíthatóknak, átláthatóknak kell lenniük, így ebben az esetben az ár a földgáz árából, a szolgáltató árréséből és a rendszerhasználati díjából épül fel. Az egyetemes szolgáltató a földgázbeszerzési költségeit a Magyar Energia Hivatal által javasolt és a közlekedési, hírközlési és energiaügyi miniszter által jóváhagyott kereskedelmi árréssel növelheti meg. Emellett az egyetemes szolgáltatónak miniszteri rendeletben meghatározott összehasonlítható (benchmark) árat kell nagykereskedelmi árként alkalmaznia, amelyet – a szintén szabályozott – rendszerhasználati díjjal egészíthet ki. A 2009. júliusi induló árat utoljára alakította ki a hatóság, a további ármegállapítást már a vállalkozások kezdeményezhetik (KHEM, 2009). A hatóság számára megmaradt az egyetemes szolgáltatói árképzés befolyásolásának egy eszköze, mégpedig egyes költségelemek számítási módszerének a módosítása. Ezzel a lehetőséggel élt a MEH 2010 márciusában, amelynek eredménye a korábbi módon végzett kalkulációnál kisebb mértékű áremelés lett. A számítási módszert azonban a MEH nem előre meghirdetve változtatta meg, hanem a vállalatok által kezdeményezett árváltoztatási kérelmek hatósági felülvizsgálatának időszakában. Ez az eset felveti azt a kérdést, hogy az árképzés gyakorlata biztosítja-e teljes mértékben – a törvényi előírásnak megfelelően – a szabályozás átláthatóságát

A 9. táblázat a lakossági földgázár változásának 2008 januárja és 2010 áprilisa közötti adatait tartalmazza. Ezek közül a 2009. évi lakossági földgázár alakulásához a következő megjegyzés fűzhető. Az év folyamán a korábbiaknál alacsonyabbak voltak az importbeszerzési árak. Az importköltségek alacsonyabbak lettek a kőolajárak csökkenése és a recesszió miatt visszaeső európai földgázfelhasználás következtében. A csökkenés teljes egészében nem érvényesült a hazai lakossági piac áraiban. A lakossági gázár 2009 januárja és 2010 januárja közötti csökkenésének mértékét – a szabályozás megváltozásától függetlenül – az korlátozta 6,2 százalékra, hogy kárpótolni kellett az importot bonyolító nagykereskedőt azért, mert korábban nem érvényesíthette teljesen a közüzemi piacon beszerzési költségeinek emelkedését.

**A lakossági földgáz átlagárainak alakulása*
(Százalék)**

Időpont	Átlagárváltozás
2008. január	5
2008. április	5,8
2008. július	9,9
2008. október	6,55
2009. január	0
2009. július	1
2009. október	-12,1
2010. január	5,7
2010. április	9,98

* Az előző változáshoz viszonyítva.

Megjegyzés: Az adatok az alap- és gázdíjak átlagai.

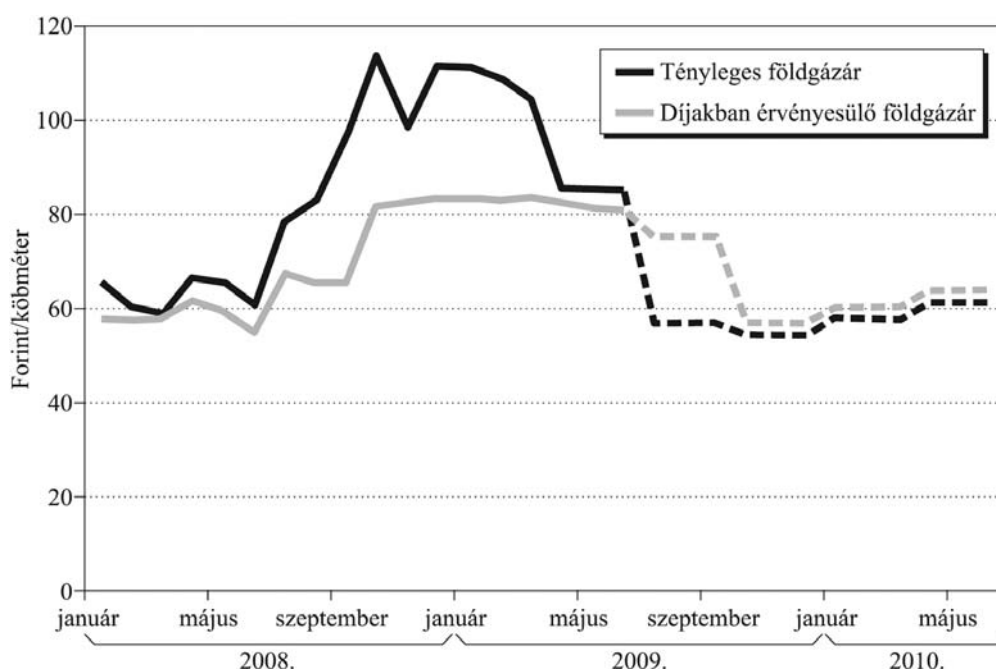
Forrás: MEH [2008c, 2009i, 2010b].

A 3. ábra szerint a földgázbeszerzési árak 2009 nyaráig meghaladták azt a szintet, amennyit a gázárakban az árszabályozás érvényesülni engedett. A földgázáremelés mértékét korlátozó hatósági ármegállapítás miatt a nagykereskedővel szemben felhalmozódott tartozás törlesztése az importár csökkenésekor indult meg, mégpedig oly módon, hogy az egyetemes szolgáltatásban érvényesülő földgázárba beépítenek egy – 2010 végéig érvényes

– korrekciós elemet (KHEM, 2009b).²⁰ Emiatt 2009 nyarán a földgázár nem csökkent a beszerzési költséget követve, hanem erre csak októbertől került sor. Az októberi földgázárban azonban továbbra is érvényesült a beszerzési költségre – már jóval kisebb mértékben – ráakódó árkorrekció, ami lehetővé tette az egyetemes szolgáltatásban az ármérséklést is (MEH, 2009j). A 2010 januárjától az egyetemes szolgáltatásban érvényesített áremelések az ismét növekvő földgázbeszerzési költségeket követték.

3. ábra

A díjakban érvényesülő és a tényleges földgázár alakulása (2008. január–2009. július)

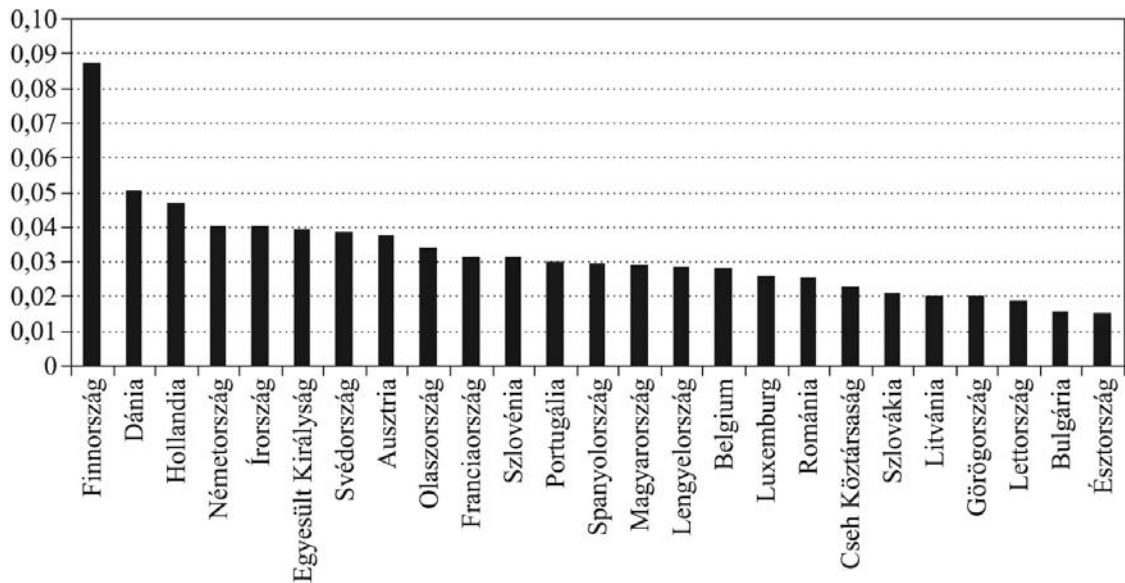
Forrás: KHEM [2009a].

A hazai és az EU-tagországok földgázárainak összehasonlítása hasonló eredményre vezet, mint a villamosenergia-árak egybevetése (Lásd az 1. és a 2., valamint a 4. és az 5. ábrát!). A 2009. júliusi adatok szerint a hazai lakossági árak az európai középmezőnyhöz tartoztak, bár az újonnan csatlakozott országok között a második legmagasabb volt az árszínvonal. A nagyfogyasztók számára jóval kedvezőtlenebb volt a helyzet, mivel csupán hat tagországban volt magasabb a hazainál az árszínvonal, ami azt mutatja, hogy a hazai nagyfogyasztói árszínvonal – nemzetközi összehasonlításban – a lakosságihoz viszonyítva magas volt.

²⁰ Pontosabban fogalmazva, csak azoknak a felhasználóknak nem kell megfizetniük ezt az árelemet, amelyek 2005 júliusa előtt kiléptek a szabad piacra. Az összes többi felhasználónak részt kell vennie az importár- és árfolyamváltozás miatt a nagykereskedőnél felhalmozódott (mintegy 60 milliárd forintos) veszteség kiegyenlítésében (KHEM, 2009b).

4. ábra

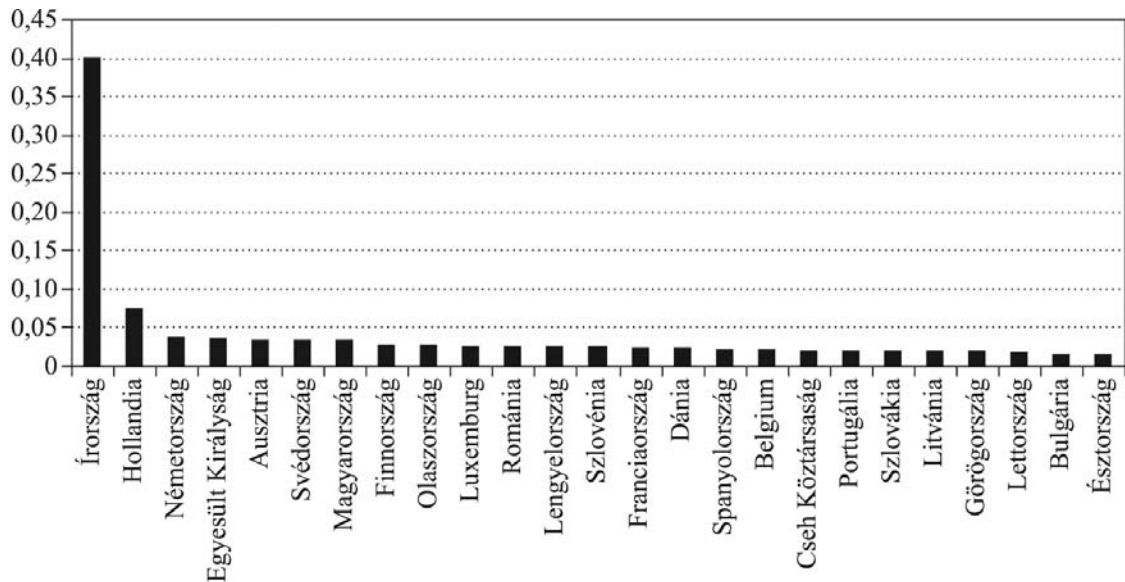
**Háztartási földgázárak (euró/kilowattóra), 2009. július
(1380 köbméter/év fogyasztás, adókkal)**

Forrás: Europe's Energy Portal [2009].

5. ábra

**Nagyfogyasztói földgázárak (euró/kilowattóra), 2009. július
(1,05 millió köbméter/év fogyasztás, adókkal)**

Forrás: Europe's Energy Portal [2009].

AZ EURÓPAI UNIÓ ÚJ ENERGETIKAI IRÁNYELVEINEK ÁTVÉTELÉRŐL

Az Európai Unió 2009-ben elfogadott úgynevezett harmadik energiacsomagja a földgáz és a villamos energia belső piacának újraszabályozását tartalmazta annak érdekében, hogy a tagországok belső piaci egységesülésének, a verseny érvényesülésének akadályai mérséklődjenek (Európai Parlament, 2009a, 2009b). A hazai villamosenergia- és földgázpiaci fejlemények szempontjából a harmadik energiacsomag szerteágazó kérdéskörei közül egyet emelünk ki, amely e két szektor működésének jövőbeli feltételeit meghatározza.

Az EU-szabályozás alapelve az, hogy mindkét szektor átviteli rendszerirányítójának és üzemeltetőjének az ellátási, a termelési és a kereskedelmi tevékenységektől elkülönülten, azoktól szétválasztva kell működnie. E szétválasztásnak azt kell biztosítania, hogy a rendszerirányító a piac minden szereplőjétől függetlenül lássa el feladatait. A szétválasztásnak garantálnia kell az egyes piaci szereplők számára a piac átlátható szabályok szerinti működését, a hálózatokhoz való megkülönböztetésmentes hozzáférést, valamint ösztönöznie kell a beruházásokat. A harmadik energiacsomag e követelmények érvényesítésére a rendszerirányítás *három modelljét* tartja – nem egyforma mértékben – alkalmasnak.

1. A kialakított szabályozás az egységes európai energiapiac létrehozása szempontjából a legkedvezőbb megoldásnak a *tulajdonosi szétválasztást* minősítette, amelyben a rendszerirányító tulajdonosának nincs termelési, elosztási, kereskedelmi érdekeltsége az energiaszektorban. A rendszerirányító – amely ebben a modellben az átviteli hálózatnak a tulajdonosa – mindezekről az érdekektől függetlenül tud működni.

2. A szétválasztás második lehetősége a *független rendszerüzemeltető (Independent System Operator, ISO)* modell létrehozása, amelyben a független rendszerirányító csupán üzemeltetője és nem tulajdonosa az átviteli hálózatnak.

3. A szétválasztás harmadik fokozata a *független átvitelirendszer-üzemeltető (Independent Transmission Operator, ITO)* modellje, amely az irányelvek szerint a szétválasztás szempontjából a legkevésbé következetes megoldást jelenti. Ebben az esetben a rendszer irányítója és üzemeltetője egy vertikálisan integrált, az energiapiacra is tevékeny vállalatcsoport tagja, amely így a rendszerirányító és az átviteli hálózat tulajdonosa. Ebben a keretben kell biztosítani, hogy a rendszer irányítása és üzemeltetése független legyen tulajdonosának ellátási, termelési, kereskedelmi érdekeitől. A szétválasztásnak garantálnia kell, hogy a rendszer irányítása és üzemeltetése minden piaci szereplőtől, így tulajdonosától is függetlenül működhessen. A függetlenség biztosítása érdekében a szétválasztást jogi-

szervezeti garanciákkal kell alátámasztani, valamint számviteli elkülönítését is végre kell hajtani.

A harmadik energiacsomag lehetőséget kínált a modellválasztásra a vertikálisan integrált vállalatok számára, így többek között lehetővé tette a már alkalmazott független átvitelrendszer-üzemeltető modell fenntartását is.²¹

A magyar villamosenergia- és földgázszektor egyaránt a független átvitelrendszer-irányítás (ITO) szerint működik. Mind a Mavir Zrt., mind a Földgázszállító Zrt. integrált vállalatcsoportokhoz tartoznak. Az országgyűlés 2009 decemberében elfogadott energetikai törvénye (2010. évi VII. tv.) élt az EU két legutóbbi energetikai irányelve által biztosított lehetőséggel, és a hazai rendszerirányítás számára az egyetlen lehetőségként a független üzemeltető (ITO-modell) alkalmazását írta elő. A törvény a két EU-irányelv szerint legkedvezőbb, a tulajdonosi szétválasztást megvalósító modell bevezetésének a lehetőségét kizárta, és az európai szabályozásban szereplő három modell helyett csupán egynek az alkalmazását tette lehetővé.

A törvény a meglévő állapot fenntartásával – egyelőre – pontot tett egy évek óta húzódó vita végére, amely a villamosenergia-piaci nyitás indulása után – nem kis részben az MVM Zrt. túlsúlyával összefüggésbe hozott problémák miatt – a körül bontakozott ki, hogy a társaság részleges privatizációja (tőzsdei bevezetése), illetve a rendszerirányítás tulajdonosi leválasztása elősegítené-e a verseny élénkítését. E kezdeményezések lekerültek a napirendről, de ez nem jelenti egyben azt is, hogy az energetikai piacokon érvényesülő erőviszonyok versenykorlátozó hatásai nem kerülnek újra a figyelem középpontjába.

²¹ Az Európai Bizottság javaslata – a lehetséges megoldások közül – a tulajdonosi szétválasztás megvalósítása mellett foglalt állást. Ezt a megoldást tartotta ugyanis alkalmasnak arra, hogy megakadályozza a tulajdonosi kapcsolatokból eredő versenykorlátozó érdekek érvényesülését. A javasolt tulajdonosi szétválasztással – elsősorban a villamosenergia-szektorral összefüggésben – azonban több tagország nem értett egyet (Harmadik energiacsomag..., 2008). 2008-ban a javaslat európai parlamenti vitája során az uniós energiapiacokon meghatározó súlyú nemzeti vállalatokkal rendelkező Franciaország és Németország mellett kisebb tagországok is saját vertikálisan integrált vállalataik szerepének megőrzése mellett foglaltak állást. Az Európai Bizottságnak a tulajdonosi szétválasztást preferáló javaslata mellett más megoldás – a tulajdonosi szerkezetet érintetlenül hagyó, ugyanakkor ennek versenyellenes hatásait jogi eszközökkel korlátozó szabályozás – elfogadását támogatták.

FELHASZNÁLT IRODALOM

2001. évi CX. törvény a villamos energiáról.

2005. évi LXXIII. törvény a földgázellátásról szóló 2003. évi XLII. törvény módosításáról.

2005. évi LXXIX. törvény a villamos energiáról szóló 2001. évi CX. törvény módosításáról.

2007. évi LXXXVI. törvény a villamos energiáról.

Letölthető: <http://www.eh.gov.hu/home/html/index.asp?msid=1&sid=0&lng=1&hkl=249>

2008. évi LXX. törvény a villamos energiával összefüggő egyes kérdésekről.

Letölthető:

<http://www1.pm.gov.hu/web/home.nsf/portalarticles/676C744F376DACF9C1257546002AB7D2?OpenDocument>.

2008. évi XL. törvény a földgázellátásról.

Letölthető: <http://net.jogtar.hu/jr/gen/getdoc.cgi?docid=a0800040.tv>.

2010. évi VII. törvény egyes energetikai tárgyú törvények módosításáról.

EB [2008a]: A Bizottság határozata a Magyarország által a hosszú távú villamosenergia-vásárlási megállapodások keretében nyújtott állami támogatásról. Európai Bizottság Brüsszel, 2008. VI. 4. C(2008)2223 végleges. Európai Bizottság, Brüsszel.

Letölthető: http://ec.europa.eu/competition/state_aid/register/ii/doc/C-41-2005-WLAL-hu-04.06.2008.pdf

EB [2008b]: Állami támogatás: a Bizottság felszólítja Magyarországot, hogy szüntesse meg a hosszú távú villamos energia vásárlási megállapodásokat és az állami támogatást fizettesse vissza a villamosenergia-termelőkkel. IP/08/850, Európai Bizottság, Brüsszel, június 4.

Letölthető: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/08/850&format=HTML&aged=0&language=HU&guiLanguage=en>

EC [2005]: Commission Decision of 21/XII/2005 Declaring a Concentration to be Compatible with the Common Market and the EEA Agreement (Case No COMP/M.3696 – E.ON/MOL). European Commission, Brüsszel, 21/XII/2005 C(2005)5593 final.

EC [2009]: Communication from the Commission to the Council and the European Parliament. Report on Progress in Creating the Internal Gas and Electricity Market. Technical Annex to the Communication from the Commission to the Council and the European Parliament. SEC(2009) 287. Brüsszel, 11.3.2009 COM(2009) 115 final.

Európai Parlament [2003]: Az Európai Parlament és a Tanács 2003/54/EK irányelve a villamos energia belső piacára vonatkozó közös szabályokról és a 96/92/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről. (2003. június 26.) Az Európai Unió Hivatalos Lapja, L 176. 15/07/2003 0037–0056 o.

Európai Parlament [2004]: Az Európai Parlament és Tanács 2003/55/EK irányelve a földgáz belső piacára vonatkozó közös szabályokról és a 98/30/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről. Az Európai Unió Hivatalos Lapja, L 176., július 15., 57–78. o.

Európai Parlament [2005]: Az Európai Parlament és a Tanács 1775/2005/EK rendelete (2005. szeptember 28.) a földgázszállító-hálózatokhoz való hozzáférés feltételeiről. Az Európai Unió Hivatalos Lapja, L 289, november 3., 1–13. o.

Európai Parlament [2009a]: Az Európai Parlament és a Tanács 2009/72/EK Irányelve (2009. július 13.) a villamos energia belső piacára vonatkozó közös szabályokról és a 2003/54/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről. Az Európai Unió Hivatalos Lapja, 2009. 8. 14., L 211/55.

Európai Parlament [2009b]: Az Európai Parlament és a Tanács 2009/73/EK Irányelve (2009. július 13.) a földgáz belső piacára vonatkozó közös szabályokról és a 2003/55/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről. Az Európai Unió Hivatalos Lapja, 2009. 8. 14., L 211/94.

Europe's Energy Portal [2009]. Letölthető: <http://www.energy.eu/>

Harmadik energiacsomag... [2008]: Harmadik energiacsomag – górcső alatt a tulajdonosi szétválasztás. Európai Parlament, Hírek-energia, 2008. április 30.

Letölthető: http://www.europarl.europa.eu/news/public/story_page/051-27887-119-04-18-909-20080429STO27886-2008-28-04-2008/default_hu.htm (2008. december 1.)

KHEM [2009a]: A földgáz árának alakulása 2009. július 1-je után.

Letölthető: http://www.khem.gov.hu/sajtoszoba/sajtoanyagok/2009_sajto/2009_junius/gazpiac.html. Letöltve 2009. december 17.

KHEM [2009b]: A Kormány és az E.ON AG szándéknyilatkozatot írt alá a hazai energiaellátás biztonságának növelésére.

Letölthető: http://www.khem.gov.hu/sajtoszoba/sajtoanyagok/2009_sajto/2009_junius/eon_energiaellatas_bizt.html.

MEH [2008a]: 739/2008. sz. határozat. (Tárgy: A villamos energia nagykereskedelmi piacokon lefolytatott piacelemzés alapján jelentős piaci erővel rendelkezőként azonosított engedélyes számára kötelezettségek kiszabása.) Magyar Energia Hivatal, Budapest, július, 9.

Letölthető:

http://www.eh.gov.hu/gcpdocs/200807/kt_nagyker_hatterv_20080702_vegleges_.pdf

MEH [2008b]: 727/2008. sz. határozat. (Tárgy: A rendszerszintű szolgáltatások érdekében beszerzett teljesítmény és energiapiacain jelentős piaci erővel rendelkező engedélyes(ek) azonosítása és kötelezettségek kiszabása.) Magyar Energia Hivatal, Budapest, június 30.

Letölthető: http://www.eh.gov.hu/gcpdocs/200807/rsz_jpe_hatarozat_vgleges_20080730_kitakarthonlapra.pdf

MEH [2008c]: Tájékoztató a Magyar Energia Hivatal 2007. évi tevékenységéről. Magyar Energia Hivatal, Budapest.

MEH [2009a]: Tájékoztató a Magyar Energia Hivatal 2008. évi tevékenységéről. Magyar Energia Hivatal, Budapest, augusztus.

Letölthető: http://www.eh.gov.hu/gcpdocs/200910/tajekoztato_2008.pdf

MEH [2009b]: Villamos energia statisztikai évkönyv 2008. Magyar Energia Hivatal, Budapest.

MEH [2009c]: A villamosenergia-ipari társaságok 2008. és 2009. évi adatai. Magyar Energia Hivatal, Budapest.

Letölthető: <http://www.eh.gov.hu/home/html/index.asp?msid=1&sid=0&lng=1&hkl=223>

MEH [2009d]: 114/2009. sz. határozat. (Tárgy: A villamosenergia-kiskereskedelmi piacokon lefolytatott piacelemzés alapján jelentős piaci erővel rendelkezőként azonosított engedélyesek számára kötelezettségek kiszabása.) Magyar Energia Hivatal, Budapest, április.

Letölthető: http://www.eh.gov.hu/gcpdocs/200905/kisker_hatarozat_20090409__2_.pdf

MEH [2009e]: A lakossági villamosenergia-árak 2000-től. Magyar Energia Hivatal, Budapest.

Letölthető: <http://www.eh.gov.hu/home/html/index.asp?msid=1&sid=0&lng=1&hkl=217>

- MEH [2009f]: Tájékoztató a villamos energia 2010. évi árairól. Magyar Energia Hivatal, Budapest, december 15.
Letölthető: http://www.eh.gov.hu/gcpdocs/200912/tajekoztato_2010_vill_en__2_.pdf
- MEH [2009g]: Tájékoztató a kötelező átvétel meghosszabbításáról. Magyar Energia Hivatal, Budapest, december 19.
Letölthető:
http://www.eh.gov.hu/gcpdocs/200912/20091219_kat_hosszabbitas_honlapra_50.pdf
- MEH [2009h]: Földgázipari társaságok 2004–2009. évi adatai. Magyar Energia Hivatal, Budapest.
Letölthető: <http://www.eh.gov.hu/home/html/index.asp?msid=1&sid=0&lng=1&hkl=223>
- MEH [2009i]: Tájékoztató HUF/USD árfolyam rögzítését követően a földgáz végfelhasználói árának 2010. január 1-i várható alakulásáról. Magyar Energia Hivatal, Budapest.
Letölthető: <http://www.eh.gov.hu/home/html/index.asp?msid=1&sid=0&hkl=229&lng=1>
- MEH [2009j]: A földgázellátásról szóló 2008. évi XL. törvény 138/A. § szerinti bevételi hiány ellentételezésére szolgáló pénzeszköz mértéke. Magyar Energia Hivatal, Budapest.
Letölthető:
<http://www.eh.gov.hu/home/html/index.asp?msid=1&sid=0&lng=1&hkl=530>
- MEH [2010a]: Piacelemzés és jelentős piaci erő vizsgálata a földgáz nagykereskedelmi piacon. Magyar Energia Hivatal, Budapest, 112/2010. sz. határozat, március 1.
Letölthető: <http://www.eh.gov.hu/home/html/index.asp?msid=1&sid=0&hkl=563&lng=1>
- MEH [2010b]: Tájékoztató az egyetemes szolgáltatás keretében értékesített földgáz végfelhasználói árának 2010. április 1-jei alakulásáról. Magyar Energia Hivatal, Budapest, március 25.
Letölthető: <http://www.eh.gov.hu/home/html/index.asp?msid=1&sid=0&lng=1&hkl=229>
- MGE [2009]: Éves jelentés, 2008. Magyar Gázipari Egyesülés, Budapest.
- MVM [2009]: A magyar villamosenergia-rendszer 2008. évi statisztikai adatai. Magyar Villamos Művek Zrt.–Mavir, Budapest.
Letölthető: http://www.mvm.hu/engine.aspx?page=statisztikai_adatok
- Paizs László – Kiss András* [2009]: A villamos energia hazai kis- és nagykereskedelmének piaci fejleményei 2008–2009-ben. Regionális Energiagazdasági Kutatóközpont, Budapest.
- REKK [2009]: Jelentés az energiapiacokról. I. negyedév. Regionális Energiagazdasági Kutatóközpont, Budapest.
- Vince Péter* [2008]: Átalakuló szabályozás a villamosenergia-szolgáltatásban. Megjelent: *Valentiny Pál – Kiss Ferenc László* (szerk.): Verseny és szabályozás, 2007. Budapest, MTA KTI, 303–323. o.
Letölthető:
http://econ.core.hu/file/download/vesz/verseny_12_VinceP_villamosenergia.pdf
- Vince Péter* [2009]: Modellváltás a földgázellátásban. Megjelent: *Valentiny Pál – Kiss Ferenc László* (szerk.): Verseny és szabályozás, 2008. Budapest, MTA KTI, 328–346. o.
Letölthető: http://econ.core.hu/file/download/vesz08/12_foldgaz.pdf

Discussion Papers published in 2010

- Gábor BÉKÉS - Péter HARASZTOSI: Agglomeration Premium and Trading Activity of Firms. MT-DP 2010/1
- TARJÁN Tamás: Jánossy elmélete az új növekedésemélet tükrében. MT-DP 2010/2
- Holger GÖRG - László HALPERN - Balázs MURAKÖZY: Why Do Within Firm-Product Export Prices Differ across Markets? MT-DP 2010/3
- KOZAK Anita - SERES Antal - SZABÓ Márton: Sikeres kisárutermelők és egy sikeres termelési, értékesítési rendszer a zöldség-gyümölcs ágazatban. MT-DP 2010/4
- András SIMONOVITS: Tax morality and progressive wage tax. MT-DP 2010/5
- Peter CZIRAKI - Peter de Goeij - Luc Renneboog: Insider Trading, Option Exercises and Private Benefits of Control. MT-DP 2010/6
- LACKÓ Mária: A rossz magyar egészségi állapot lehetséges magyarázó tényezői; összehasonlító makroelemzés magyar és osztrák adatok alapján, 1960-2004. MT-DP 2010/7
- Gusztáv NEMES: Environmental Governance in Hungary Rural Development Policies and Social Learning during the Implementation of EU Agri-Environmental Policies - A Case Study. MT-DP 2010/8
- KOVÁCS Ilona: A hazai jövedelemeloszlás és jövedelemegyenlőtlenség mérése és elemzése személyi jövedelembevallási adatok alapján. MT-DP 2010/9
- SERES Antal: A részmunkaidős foglalkoztatás tendenciái és terjedésének tényezői az Európai Unióban és Magyarországon. MT-DP 2010/10
- Ilona KOVÁCS: Measuring and analyzing income distribution and income inequality in Hungary based on data from personal income tax returns. MT-DP 2010/11
- László PAIZS: Asymmetric competition in the setting of diesel excise taxes in EU countries. MT-DP 2010/12
- Mária CSANÁDI: Institutional Reactions to the Impact of Global Crisis at Source and Destination Cities of Migration in China. MT-DP 2010/13
- Mihály LAKI: The Evolution of the Market of the Hungarian Printing Industry after 1989: The End of a Success Story? MT-DP 2010/14
- Jenő KOLTAY: Labour Relations and Multinational Companies in Hungary: between Home Country - Host Country Effects and Global Tendencies. MT-DP 2010/15